Luonnonarvomarkkinoiden kehittäminen maa- ja metsätalouden arvoketjun ja elinkeinon näkökulmasta

YmV 4.11.2025

Johtava asiantuntija Johanna Vanhatalo, maa- ja metsätalousministeriö

MMM:n tilaama selvitys: luonnonarvomarkkinat maa- ja metsätalouden näkökulmasta

- PTT toteutti ministeriön tilaaman selvityksen tammi-syyskuussa 2025.
- Selvitys koostui 22 sidosryhmäorganisaation haastattelusta, työpajasta + kattavasta kirjallisuuskatsauksesta.
- Selvityksessä kartoitettiin kehittämismahdollisuuksia maa- ja metsätalouden arvoketjun ja elinkeinon näkökulmasta.
- Luonnonarvomarkkinoiden jaottelu: markkina koostuu ekologisen kompensaation, valtion rahoitusohjelmien (METSO, Helmi) ja luontotekokaupan kokonaisuudesta.

- Selvityksen mukaan maanomistajilla merkittävää kiinnostusta luontotekokauppaan, mutta osallistumiseen vaikuttavat korvaustaso, sitovuus ja joustavuus.
    - Tarvitaan selkeät ehdot, oikeudenmukaiset korvaukset ja luotettava toimintaympäristö.
- Luonnonarvokauppa vaatii enemmän osaamista ja sisältää enemmän riskejä kuin esimerkiksi perinteinen puukauppa.
- Hyvä mittayksikkö on lisäinen, mitattava ja oikeudellisesti selkeä. Luonnonarvohehtaari yhteismitallinen, mutta koettiin joihinkin tilanteisiin teoreettiseksi, raskaaksi ja kalliiksi toteuttaa.
- Kaupankäyntivaihtoehdot: suora kauppa ostajan kanssa tai sopimustuottajana.
- Maanomistajille tärkeää, että rekisteri turvaa tietosuojan eikä sisällä julkisesti näkyviä henkilötietoja tai tarkkoja paikkatietoja kohteista.
- Luontotekokauppa sisältää suojelun lisäksi ennallistamista ja luonnonhoitoa.

Luonnonarvomarkkinoiden jaottelu

Ekologinen kompensaatio: Aktiiviset ja resursseja omaavat maanomistajat, jotka pystyvät kattamaan ennakkokustannukset (hyvittämis-suunnitelma, perustavat toimet), ja joille oikeudellinen varmuus sekä pysyvä suojelualueen status ovat tärkeitä. Erityisen sopiva suurille tai laadultaan arvokkaille kohteille sekä omistajille, jotka haluavat toimia ennakoivasti ja tarjota hyvitysyksiköitä hankkeiden tarpeisiin.	**Luontotekokauppa:** Markkinaehtoisesti suuntautuneet maanomistajat, jotka arvostavat joustavuutta, ennakkoon varmistettuja tuloja ja/tai mahdollisuutta jatkuviin hoitokorvauksiin. Sopii omistajille, jotka haluavat neuvotella hinnasta ja ovat valmiita hyväksymään markkinoiden vaihteluun liittyvän epävarmuuden.
METSO- ja HELMI-ohjelmat: Riskin välttelijät ja omistajille, jotka arvostavat hallinnollista selkeyttä, läpinäkyviä kriteereitä ja varmaa korvaustasoa. Ohjelmat soveltuvat erityisesti niille, jotka eivät halua neuvotella markkinoilla hinnasta tai kantaa riskiä kysynnän puutteesta.	**Omaehtoinen suojelu ja luonnonhoito:** Arvopohjaisesti motivoituneet omistajat Sopii niille, joille kohteen taloudellinen tuoton merkitys on vähäinen tai itsemääräämisen oikeus tärkeä. Osa maanomistajista voi myös haluta turvata pysyvän suojelun niin, ettei sitä voida purkaa edes omistajanvaihdoksen myötä.

Arvoketju- ja elinkeinovaikutukset

- Luonnonarvomarkkinat ovat täydentävä tulonlähde maa- ja metsätaloudelle, ei nykyisen talouskäytön korvaaja.

- Soveltuvimmat kohteet: heikkotuottoiset tai talouskäytön ulkopuoliset alueet (esim. suot), mutta myös tuotannossa olevia alueita voidaan sisällyttää.
  -> Kansallisella tasolla vaikutus ruuantuotantoon sekä metsien talouskäyttöön arvioidaan vähäiseksi.

- Arvoketjuvaikutukset: laaja suojelu voisi jonkin verran vähentää puun tarjontaa, ennallistaminen ruuantuotantoon käytettyä viljelyalaa – toisaalta uusia elinkeinoja ja liiketoimintaa syntyy.

- Luontotekokauppa täydentää ekologista kompensaatiota ja valtion ohjelmia, mutta ei korvaa niitä. Luontotekokauppa tarjoaa joustavuutta, mutta kysynnän ja hinnan vaihtelu lisää epävarmuutta.

- Tukee suojelun, ennallistamisen ja luonnonhoidon toteutusta ohjaamalla kustannustehokkaisiin ratkaisuihin.

- Täydentää tukijärjestelmiä ja edistää biodiversiteettivelvoitteita, mikäli toimenpiteiden laatu, määrä ja monitorointi-, raportointi- ja verifiointikäytännöt kehittyvät.

Selvityksen johtopäätökset ja suositukset

- Markkinat määrittävät millaisille luonnonarvoyksiköille on kysyntää.
- Kaikkien toimenpiteiden ja ekosysteemien tulisi olla mukana kehittämisvaiheessa.
- Markkinaa ei rakennu valmiiksi kerralla, vaan sen etenee vaiheittain:
  - 1. Nykyinen tarjonnan potentiaali ja lainsäädännön puitteet riittävät alkuun
  - 2. Markkinat kehittyvät pilotointien ja kokeiluiden kautta
  - 3. Vaikutusten hallinta ja riskien seuranta
  - 4. Edelläkävijävaiheesta laajaan markkinaosallistumiseen
- Luonnonarvomarkkinoilla on laajaa osaamisvajetta. Yksittäisen maanomistajan osaamistarve erilainen kuin ammattilaisten esimerkiksi markkinoiden periaatteista, luontoarvojen arvioinnista ja sopimuksista.
- Yhtenä vaihtoehtona markkinan vauhdittamisesti voisi olla luonnonarvorahasto, johon valtio voisi sijoittaa vastaavan summan kuin yksityinen sektori.